

، زبان پارسیان

شاهنشاهی گستردهٔ هخامنشیان آمیزه ای از اقوام و زبان‌های مختلف بود. طبیعی بود با حق تقدیمی که وجود داشت، زبان پارسیان بر دیگر زبان‌ها تحمیل شود، خواه به دلیل تمایل به اعمال قدرت متمرکز و مقتدر، خواه تحت تأثیر طبیعی برتری قومی که بر اریکه قدرت است و خواه بر اثر اعتبار فرهنگی و اجتماعی آن زبان. با این همه، هیچ کدام از این نظریه‌ها به حقیقت نپیوسته است. مسئلهٔ زبان شناسانه پارس هخامنشی تنها محدود به زبان فارسی باستان نمی‌شد. هر چند هیچ متنی به زبان مادی در دست نداریم، نقش این زبان را بنابر آنچه زبان شناسی تطبیقی در اختیارمان می‌گذارد نمی‌توان نادیده گرفت. در کنار زبان‌های ایرانی، زبان‌های دیگری در این شاهنشاهی جایگاه مهمی را اشغال کردند.

از آن جمله عیلامی و دو زبان سامی: بابلی و آرامی، فارسی باستان زبانی ایرانی است. این حقیقت به ظاهر پیش پا افتاده در واقع بیانگر واقعیت علمی و دقیقی است. در آشفته بازار زبان‌های هند و اروپایی اعم از قدیم و جدید، که از قفقاز تا بنگال بدان تکلم می‌کنند، زبان شناسی برای تشخیص زبان‌های ایرانی و زبان‌های هندی (یا هند و آریایی) شاخص‌های دقیقی وضع کرده است. آریایی‌های باستان پیش از جدا شدنشان، به زبانی سخن می‌گفتند که از روی متون قابل شناسایی نیست، بلکه از طریق زبان‌های مستند می‌توان آن را بازسازی کرد. برای سهولت می‌توان زبانشان را هند و ایرانی نامید. هنگامی که جدایی میان این قوم به وقوع پیوست، زبان هند و ایرانی در دو شاخه ایرانی و هندی (یا ایران و آریایی و هند و آریایی یا همچنین ایرانی به معنی عام و هندی به معنی عام) از هم متمایز شدند. برای شناسایی این دو زبان هم هیچ سند مکتوبی در دست نداریم. وقتی که منابع مکتوب به ظهور رسیدند، فرایند گویش‌سازی هم پیشرفت کرد. این بار تعداد زیادی از زبان‌های ایرانی به وجود آمده‌اند که از آن میان فارسی باستان و زبان اوستایی تنها زبان‌هایی هستند که به واسطهٔ متن با آن‌ها آشنایی داریم و زبان مادی و سکایی را تنها از طریق منابع غیر مستقیم می‌شناسیم. در دورهٔ باستان هیچ شاهد و مدرکی از دیگر زبان‌هایی که امروزه در ایران بدان‌ها تکلم می‌شود نداریم، ولی احتمال آن است که این زبان‌ها از همان زمان در حال شکل‌گیری بوده‌اند: مثل کردی، زازا) که در ترکیه است)، گروه زبان‌های آذری - تالشی) که در آذربایجان ایران) صحبت می‌شود، گیلکی و مازندرانی (سواحل جنوبی دریای خزر) گروه زبان‌های کرمانی میان کاشان اصفهان و کرمان، گورانی (کردستان ایران)، و بلوچی. همین تقسیم‌بندی زبانی در هند نیز صورت گرفته است. در آنجا نیز زبان سانسکریت که زبان کهن ریگ و داست، تنها زبان قدیمی شناخته شده است.

پی‌یر لوکوک

■ کتیبه‌های هخامنشی؛ ص ۳۵-۳۶

#تحلیل_زمانه

□ @TahlilZamane